

Nekrologer

J. O. BRO-JØRGENSEN

29. december 1902–8. juni 1988

Den 8. juni 1988 afgik forhenværende arkivar i Rigsarkivet, mag. art. Jens Olav Bro-Jørgensen ved døden.

Bro-Jørgensen blev født d. 29. dec. 1902 i Vesterbølle, Viborg amt, et sogn i den vestlige del af Himmerland. Hans fader var sognepræst af grundtvigsk observans, og hans familie var stor. Bro-Jørgensen var således den fjerdeældste af 13 søskende. I 1911 brød man op fra Nørrejylland for at flytte til Tåsinge og overtage præsteembedet i Landet sogn. Til transport af familien og dens bohøve anvendtes en hel godsbanevogn. Fire år senere flyttede familien til Højelse-Lellinge sogn ved Køge, hvor faderen var præst indtil 1930.

Et efterskoleophold i Høng blev gennemført før gymnasieårene på Roskilde Katedralskole, hvorfra han blev student i 1921. I de første par år derefter var han først elev på Askov Højskole og derefter værnepligtig. Det var således først i 1924, han påbegyndte historiestudiet ved Københavns Universitet, som han så til gengæld afsluttede med magisterkonferens allerede i 1929.

I studietiden var han blandt dem, der samlede sig om Erik Arup, hvis elev han blev, og hvis bevågenhed han nød. Det var således Arup, der var formidleren, da Bro-Jørgensen fik sin første store forskningsopgave, skildringen af forsikringsvæsenets udvikling i Danmark, hvormed han var beskæftiget de første år efter konferensen.

Senere stod han i historikerverdenen nærmest Albert Olsen, med hvem han kommunikerede og samarbejdede, og hvis synspunkter han på mange måder delte.

I årene 1932-36 var han sekretær i Dansk historisk Fællesforening og desuden redaktør af Fortid og Nutid.

Den 1. aug. 1934 blev han ansat som arkivar i Rigsarkivet, hvor han med orlovs- og andre kortere afbrydelser gjorde tjeneste, indtil han gik af den 31. dec. 1969. Langt de fleste år gjorde han tjeneste på arkivets 1. afdeling, hvor han i samarbejde med overarkivarerne Holger Hjelholt, Erik Kroman og Sune Dalgård forestod forvaltningen og tilgængeliggørelsen af de ældre fonds. Bro-Jørgensen ydede gennem disse mange år såvel faghistorikere som andre arkivbenyttere en højst kompetent vejledning. Og mange er de forord i disputatser og andre monografiske arbejder, som krediterer ham derfor.

Ved siden heraf deltog han i store ordningsarbejder. Således var han med i ordningen af Rentekammerarkivet og udarbejdede i denne forbindelse bl.a. specialregistraturen Matriklerne 1664 og 1688, 2. udg., 1976. Desuden registrerede han arkiverne fra de vestindisk-guineiske handelskompagnier og -selskaber, Vejledende arkivregistraturer XIV, 1969, og i forlængelse heraf ledede han – og deltog i – nyordning og registrering af de vestindiske lokalarkiver. Han ordnede også »Reviderede regnskaber« såvel som dele af Håndskriftsamlingen og sluttede af med at registrere det meste af Kommercekollegiets arkiv fra tiden 1735-1797, Vejledende Arkivregistraturer XXII, 1984. I alle registraturerne er der givet klare oversigter og relevante aktbeskrivelser.

Bro-Jørgensens videnskabelige produktion fordeler sig på nogle omfattende kildeudgaver og desuden på en række monografier i fremstillingsform, som hver repræsenterer en betydelig videnskabelig landvinning, og som forener bredde og overblik med beherskelse af detalje og dokumentation. De er uden tæt tematisk sammenhæng, skrevet som de næsten alle er på opfordring i den ene eller anden sammenhæng, men behandler dog alle i et eller andet omfang emner fra det 18. århundredes økonomiske historie. Af de anmeldende fagkolleger blev de modtaget med stor anerkendelse.

Først kom i 1935 ovennævnte Forsikringsvæsenets historie i Danmark indtil det 19. aarhundrede, udgivet af Wesmanns skandinaviske Forsikringsfond som det danske bidrag til en række fremstillinger af dette væsens udvikling i hele Skandinavien. Bogen, som er den eneste eksisterende skildring af denne vigtige side af kultur- og socialhistorien, redegør for hele udviklingen fra de små sociale enheders ensartede forsikringsbehov i det ældre samfund til det nyere samfunds mere differentierede behov. Det var udviklingen fra den lille enheds – landsbyens, gildets, lavets – repartition af skaden, når den havde fundet sted, til en senere tids specielle sø-, brand- og personforsikringer, forretningsmæssigt baseret på risikoberegninger, forudbetalte præmier etc.

I 1942 forelå den første undersøgelse af et emne i det 18. århundredes økonomiske historie med et bidrag om Grosserer-Societetets Oprettelse ved kommerceforordningen af 4. aug. 1742 i det af Vilhelm Lorenzen redigerede jubilæumsskrift, Grosserer-Societetet 1742-1942. Bidraget skildrer bl.a. striden imellem de nye storkøbmænd og detailhandlerne i København under 1730'ernes krise og foregreb på en måde den stadig foregående udforskning af denne, af Thotts skrift om »Kommerciens«, Kommercekollegiets og Kurantbankens oprettelse etc. Der er her tale om de mange undersøgelser, som for alvor indledtes med Kristof Glamanns og Erik Rasmussens arbejder, og hvortil Bro-Jørgensens arkivvejledninger har været væsentlige bidrag.

Fra dette arbejde går der en lige linie til bidraget fra 1943 i den af Axel Nielsen redigerede Industriens Historie i Danmark. Bro-Jørgensen skrev dertil bd. II, dækkende tiden 1730-1820, vel hans betydeligste arbejde. Det fremstiller sit emne i en række problemdisponerede afsnit, som for manges vedkommende fremlægger helt nye forskningsresultater. Det gælder således afsnittet om arbejdskraften og dens aflønning. I skildringen af protektionismens afvikling påvises det, hvor sejt denne forløb. Bestemmende var ikke blot liberalismens ideer, men nok så meget finansielle hensyn. Albert Olsen honorerede dette arbejde med en meget anerkendende anmeldelse i dette tidsskrift (11. r. II, s. 319 ff.). Han skrev, at »hele tidens forudsætninger var lagt til grund for behandlingen i stedet for en senere tids liberalistisk farvede og fortegnede fraseologi«.

Det næste større arbejde var bidraget: Dansk Vestindien indtil 1755, Kolonisation og Kompagnistyre fra 1953 til det store værk om »Vore gamle Tropekolonier«. Der gives her en skildring på godt og ondt – især det sidste – af det lille, fjerne samfund på St. Thomas, en ø lidt større end Tåsinge med 633 indbyggere i alt i 1686. Alle de små og store konflikter med inde-, ude- og hjemmefra kommende kræfter skildres levende og detaljeret. Bogen opridser desuden den caribiske baggrund for den danske kolonisation, beretter om koloniseringen af St. Jan og købet af St. Croix i 1733 og slutter af med forspillet til kronens overtagelse af øerne i 1755.

Et stykke lokalhistorie blev den næste bog. I anledning af sin bys 700-års jubilæum i 1953 besluttede Svendborg byråd at lade udarbejde en købstadshistorie, hvis ældre del, dækkende tiden indtil købstadsreformen i 1837, det blev overdraget Bro-Jørgensen at udarbejde. Den kunne udgives i 1959 og har nok sit tyngdepunkt i søfartsbyens erhvervshistorie i det 18.-19. århundrede, men skildrer også alle de øvrige epoker i og sider af byens liv og gav således også sin forfatter lejlighed til at skrive et stykke middelalderhistorie.

Fra lokalhistorie til europæisk historie, til hans sidste og måske mest appellerende bog, den biografiske skildring fra 1970 af skatmester Heinrich Carl Schimmelmans »fortid«, indtil han i 1761 trådte i dansk tjeneste. Emnet er forfatterens måske eneste helt selvvalgte, og bogen leverer historien om Schimmelmans virksomhed som finansmand på højeste plan i Tyskland med statskontrakter i et kompliceret spil mellem Sachsen og Preussen, fra 1756 i krig mod hinanden under »den preussiske syvårskrig«. Spillet drev ham til med sin store formue at forlægge sin residens til Hamborg, hvorfra vejen gik videre til København. Bogen er, som påpeget i Jens Holmgaards anmeldelse i dette tidsskrift (12. r. V., s. 741 ff.) en forskningspræstation på internationalt niveau og burde være tilgængelig på tysk. Den viser også sin forfatters professionelle evne til at beherske et omfattende, vanskeligt tilgængeligt og internationalt spredt arkivmateriale.

Ved siden heraf foretog Bro-Jørgensen også tre gennemannoterede kildeudgivelser.

Allerede i 1936 udgav han sammen med Th. Thaulow Udvalgte Breve, Betænkninger og Optegnelser af J.O. Schack-Rathlous Arkiv. Dette brevstof, som leverer værdifuld dokumentation vedrørende de skiftende, politiske forhold i monarkiet i tiden 1760-1800, hidrører fra Schack-Rathlous arkiv på Ravnholt, over hvilket der i brevudgaven er medtaget en registratur.

Tyve år senere, i 1956, havde han til udsendelse færdiggjort det af Emil Marquard påbegyndte bd. II af den udvalgte prins Christians breve. For udgivelsen stod Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie, som Bro-Jørgensen var blevet medlem af i 1940.

Det drejer sig om breve fra årene 1643-47, udstedt gennem prinsens kancelli og dateret for størstedelens vedkommende på Nykøbing Slot. De vedrører hans lolland-falsterske forlening tillige med andre sager, som var ham overdraget.

Bro-Jørgensens sidste kildeudgivelse foretog han for Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie, som han blev medlem af i 1953. Det var udgivelsen i 1971 af Ove Høegh Guldbergs og arveprins Frederiks brevveksling med Peter Christian Schumacher. Dermed havde han til den lange række af stofmættede udgivelser af brevstof fra sidste halvdel af det 18. århundrede føjet endnu en, hvis indhold tilmed hidtil havde været ukendt. Dens breve, som for en altovervejende dels vedkommende er korrespondance fra årene 1778-1807 mellem Ove Høegh Guldberg og diplomaten Peter Christian Schumacher, fandt Bro-Jørgensen i 1940'erne i Schumachers privatarkiv i H.M. Kongens Håndbibliotek på Christiansborg.

Bro-Jørgensen foretrak den store form. Den passede til hans arbejdsdisciplin og temperament. Foredrag holdt han vistnok aldrig og afhandlinger, anmeldelser, debatindlæg eller nekrologer for den sags skyld skrev han næsten ingen af. At han mere og mere distancerede sig fra det faglige miljø hænger sammen hermed.

At debat ikke var hans domæne, betyder ikke, at man må savne synspunkter i hans skrifter. De findes allevegne og er ofte stærkt kritiske over for de personer og forhold, der behandles. Som en understrøm løber mange steder hans almindelige og stærke samfundskritiske engagement.

I hans person huserede side om side en formrespekterende arkivembedsmand og en rebel.

Som arkivar var Bro-Jørgensen nok konservativ, men han var som arkivheuristiker virtuos og som beredvillig vejleder i brugen af enevældens arkivstof meget efterspurgt.

Som historiker bidrog han både med nyvurderinger og med gennemdokumenterede og velskrevne redegørelser for ofte hidtil helt ubehandlede forløb og forhold.

At han i begge egenskaber nød meget stor respekt og anerkendelse kom til udtryk, da han ved sin afgang fra Rigsarkivet som festskrift modtog et udvidet hæfte af tidsskriftet Arkiv.

Morten Westrup

GEORG NØRREGAARD

24. august 1904–13. februar 1988

En flittig bidragsyder til dansk historieforskning er død. Georg Pedersen Nørregaard fra Falster var en velkendt figur blandt danske historikere igennem et halvt århundrede og bidrog givtigt med mange bidrag til dansk historieskrivning igennem et par menneskealdre. Georg Nørregård rykkede ind i historikerlauget i 1928, da han som kun 24-årig blev cand. mag. i historie og dansk. Så langt var den fattige husmandssøn nået takket være legater og mange lokale bidrag fra hjemegnen omkring Nørre Vedby på Falster. Han var en ekstraordinær begavelse, som man også lagde mærke til blandt universitetslærerne. I en tid med mange arbejdsløse akademikere blev Nørregaard lige fra eksamensbordet ansat ved den første rene forskningsinstitution for historikere i Danmark, Instituttet for